

Posudek oponenta diplomové práce

Název práce: Metafora v teologii: metafora mateřství v Písmu

Autor práce: Mgr. Petra Kašperová-Poldaufová

Obor studia: Teologie služby

Posudek vypracoval: Viktor Ber, Ph.D.

Datum: 16. 5. 2021

V předložené práci se paní Mgr. Petra Kašperová-Poldaufová zaměřuje na téma metaforické řeči o Bohu, konkrétně na metaforu mateřství.

Práce se v první kapitole věnuje dějinám teorie metafor, postupuje od Aristotela k prvním teoriím metafor coby (nedokonalé) substituce, následně představuje plodnější přístupy: interakční teorii metafor, pragmatická pojetí metafor, hermeneutický pohled na metaforu Paula Ricoeura a konceptuální teorii metafor. Ve druhé kapitole se autorka ještě stručně ohlíží za vybranými problematickými aspekty metafor, nakonec pro účely práce definuje metaforu jako „obrazné pojmenování“ (s. 26). Třetí kapitola se pokouší ustanovit obraznou a metaforickou řeč jakožto nepostradatelný aspekt teologické řeči, částečně se opět jedná o stručné dějiny metafor, tentokrát v teologii. Autorka vesměs směřuje k obhajobě metaforické řeči o Bohu, zejména s ohledem na Boží transcendenci a na obraznou povahu biblické řeči o Bohu, podtrhuje též proměňující charakter metafor. Čtvrtá kapitola se zabývá Kristovým křížem coby ústřední metaforou křesťanské teologie, představuje Ferrého tři hlavní myšlenkové modely ovlivňující křesťanský přístup k světu, které rovněž mají základ v metaforických konceptech. Zbývající kapitoly práce se již zabývají konkrétně metaforou mateřství na základě biblických textů. V páté kapitole autorka představuje tezi, dle níž v biblických textech obrazy Božího otcovství odkazují i k Boží lítosti, soucitu apod., tedy k aspektům dnes považovaným spíše za mateřské. V kapitole šesté jsou uvedeny obrazy (zejm. na základě biblických textů), které mají implikovat již přímo ženské aspekty Božího vztahování se k jeho lidu a světu. Není však jasné, proč je zvláště vyčleněna kapitola sedmá s titulem „Antropomorfní mateřské metafor“ – antropomorfní totiž byly již obrazy představené v kap. 6, navíc v sedmé kapitole autorka uvádí rovněž důležité metafor zoomorfní („Obraz ptáka chránící [sic!] svá mláděta“, „Perutě a křídla“). V závěru (osmá kap.) autorka shrnuje svůj pohled na metaforu a na její význam pro teologickou řeč. Na základě novějších teorií metafor vyzdvihuje transformativní význam metafor: Obrazná řeč přirozeně vede k angažované četbě, bezprostředně vyvolává smyslovou zkušenost a zároveň představuje nástroj, jak tuto vlastní zkušenost může poznávající subjekt přesáhnout. Pokud jde o rodičovské metafor v Bibli, jako přínosný vidí zejména multimodální přístup k metafoře, který klade důraz na provázanost různých (často dosti odlišných) obrazných vyjádření. Proto, i když explicitní mateřské metafor o Bohu nejsou v Bibli příliš časté, jejich existence je pro pochopení biblické řeči o Bohu zásadní.

Struktura práce je tématu přiměřená. Snad jen čtvrtou kapitolu by bylo vhodnější spojit s kapitolou předchozí – obě části se totiž zabývají funkcí metafor v teologii. Jak jsem již uvedl výše, odůvodněné se nezdá být ani zvláštní vydělení antropomorfních mateřských metafor. Navržená úprava by mohla vést k zpřehlednění struktury práce, uvádím ji však spíše jako podnět k diskusi a dalšímu vysvětlení; nechci tím stávající rozvržení zásadně kritizovat.

Práce je psána zasvěceně a autorka se v problematice nepochybně orientuje. Dějiny teorie metafor a problematika obrazné řeči (kap. 1 a 2) jsou představeny velice názorně. Snad jen výsledná definice

metafory („obrazné pojmenování“) vyznívá vzhledem k předchozímu detailnímu pojednání poněkud stroze a chudě. Autorku bych rovněž chtěl požádat, aby v rámci obhajoby dovysvětlila své tvrzení, že ve strukturalismu není sémantická dimenze předmětem zkoumání – na první pohled toto tvrzení, zdá se, nereflktuje existenci např. strukturalistické lexikální sémantiky (s. 16, podobně s. 18). Pojednání o významu metafory pro teologii (kap. 3 a 4) je rovněž poměrně výstižné. Nejpozději v této části by asi bylo vhodné se dotknout pojmu „druhá navita“ (Ricoeur), tedy způsobu, jak se vyrovnat s nesamozřejmostí, kterou pro současné západní čtenáře obrazná řeč (nejen Písma) představuje. Zřejmě by to zabránilo výroky jako „Nejde o zachycení skutečného místa...“ (s. 35). Autorčin výklad nebe (a pekla) tak vyznívá právě spíše v intencích oné odmítnuté substituční teorie metafory. Proč potom výpovědi o Kristově chození po vodě apod. je nutno chápat doslova (s. 38–39)? Na místě by bylo zmínit též Ricoeurův koncept konfliktu horizontů čtenáře a textu (autorka si je ovšem vědoma, že Gadamerův koncept „splývání horizontů“ Ricoeur zásadně posunul). Následně pak stručné výklady biblických textů (kap. 5–7) vyznívají snad až příliš neproblematicky, spíše jako přirozené navazování na horizont biblického textu. Někdy i v samotném biblickém textu (Jb 10,18) je Hospodinova porodnická funkce vnímána nanejvýše rušivě, Hospodin je za tento výkon Jóbem kritizován. Autorka však pouze stručně glosuje: „Jób touží po smrti.“ (s. 59). V této části mi rovněž není jasné, proč by porod měl být vhodnější metaforou stvoření nežli obraz hrnčičře a proč by vhodnost metafory měla být posuzována tím, zda zachycuje *creatio ex nihilo* (s. 58) – zejména pokud víme, že různé metafory se v teologické řeči navzájem doplňují. Například Jr 18 (autorkou nezmiňovaný text) nabízí metaforu tvořícího hrnčičře jako obraz Boží svrchovanosti nad stvořením (ano, to nezní příliš „mateřsky“), přičemž zároveň odkazuje na motiv Božího slitování (Jr 18,8). V některých případech je sporné, zda příslušný femininní obraz má být v biblickém textu spojován přímo s Bohem, mám na mysli např. rétorické otázky v Jb 38,29 na s. 58 práce. Některé zmiňované „mateřské metafory“ můžou být snadno vnímány jako otcovské (Oz 11,1, s. 50), je otázka, zda „mateřsky“ působí metafora stírané slzy (ale zároveň pohlcování smrti) v Iz 25,8 (s. 51). Nepochybně mateřské obrazy v Iz 66,10–13 se týkají „dcery jeruzalémské“, resp. jejích prsů a její (nikoli primárně Boží) slávy. Biblické texty autorka tedy spíše představuje, třídí, nanejvýše stručně glosuje. To má jistě svůj význam a práce je v tomto ohledu užitečná. Snad by však bývalo ještě přínosnější se zaměřit na menší počet vybraných biblických metafor, u kterých by pak bylo možné za pomoci sekundární literatury ještě důkladněji představit jejich potenciál pro teologickou interpretaci.

Autorka práce zpracovala kvalitní dostupnou literaturu zejména v teoretické části výzkumu. U autorů citovaných dle jiných zdrojů bych doporučil uvést plné jméno a název díla. Nebylo mi tak vždy jasné například o jakého Johnsona a jaké jeho dílo se jedná (8, 10–11, 12, na s. 23 uváděn M. Johnson – tedy zřejmě Mark Johnson z dvojice Lakoff-Johnson?). V oblasti biblistiky bych očekával práci se sekundární literaturou k probíraným biblickým textům. Pak by se zřejmě také ukázalo, že metaforické obrazy Božího mateřství nezůstávají v biblistice zcela stranou (s 6).

Po formální stránce se jedná o velmi dobrou práci, přesto jsem zaznamenal několik omylů či překlepů. Na s. 16 autorka nejspíše míní Donalda Davidsona, spíše nežli Davida Davidsona (srov. s. 14). Zdá se mi, že na s. 30 byl v původním citovaném textu spíše výraz „our world“, nežli „our word“. Kontrola nezachytila překlep „všinou“ (s. 33), neobratnost „legitimuje spojit“ (s. 46). Metafora Otce byla protežována (*protéger*), nikoli „protěžována“ (s. 61). Jedná se však spíše o výjimky v rámci jinak dobře napsané práce.

Práci navrhuji hodnotit známkou „výborně minus“ (1,5) a těším se na její obhajobu.

Viktor Ber, Ph.D.